

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นได้กลายเป็นปัญหาทางสังคมและสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งจะเห็นได้จากแนวโน้มการระบาดของโรคเอดส์ในกลุ่มวัยรุ่นเปลี่ยนไป อย่างมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 อัตราของผู้ติดเชื้อเอชไอวีในกลุ่มวัยรุ่นได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากสถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความจำเป็นที่เร่งด่วนในการป้องกันและแก้ไขการติดเชื้อเอชไอวีในกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน ซึ่งวิธีป้องกันที่ดีที่สุดสำหรับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะโรคเอดส์ และการป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ในวัยรุ่น คือการป้องกันไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร แต่เป็นข้อปฏิบัติที่กระทำได้ยากในสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากพบว่าวัยรุ่นหลายคนได้มีเพศสัมพันธ์แล้วตั้งแต่เรียนในระดับมัธยมศึกษา (กระทรวงสาธารณสุข 2545; ลำไพ สีนวล, 2546) จากสภาพการณ์ปัจจุบันที่วัยรุ่นไทยต้องเผชิญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงรอบด้านทั้งทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม และอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ ที่โหมกระหน่ำเข้าสู่ห้วงสัมผัสอย่างมากมาและรวดเร็ว โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงที่โน้มเอียงไปตามกระแสวัตถุนิยมอันมีต้นกำเนิดมาจากประเทศในแถบตะวันตก ส่งผลกระทบโดยตรงต่อรูปแบบความคิด ค่านิยม วิธีการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมการแสดงออกของวัยรุ่นในปัจจุบันอย่างชัดเจน กอปรกับ “วัยรุ่น” เป็นช่วงชีวิตที่กำลังประสบกับความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เริ่มก้าวพ้นจากวัยเด็กเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ผนวกกับธรรมชาติของวัยรุ่นที่มักอ่อนไหวไปตามสิ่งแวดล้อมรอบตัว เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางจิตสังคมโดยการเลือกเรียนรู้และเลียนแบบจากตัวแบบรอบข้างเพื่อค้นพบความเป็น “ตัวตน” ที่แท้จริงของตนเอง ต้องการความเป็นอิสระแต่ยังขาดวุฒิภาวะและประสบการณ์อย่างเพียงพอในการตัดสินใจเลือกทางเดินที่ถูกต้องและเหมาะสมอย่างแท้จริงด้วยตนเอง

ผลจากการสำรวจของสถาบันครอบครัวไทยและการทบทวนวรรณกรรมของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า อายุของการเริ่มมีเพศสัมพันธ์ไทยมีแนวโน้มลดลงทุกปี จาก 16-17 ปีมาเป็นอายุเพียง 9-10 ปี ซึ่งจะเห็นได้ว่า วัยดังกล่าวยังเป็นวัยที่กำลังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของพัฒนาการทางเพศ และเสี่ยงต่อการได้รับแรงกดดันและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมและสังคมในทุกรูปแบบ ดังนั้นการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และการลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ควรกระทำ โดยจะต้องทำความเข้าใจพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นที่มีความหลากหลายซับซ้อนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์และรูปแบบการลดพฤติกรรมเสี่ยงและการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในกลุ่มวัยรุ่นและ เยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนที่อยู่ในสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงกลุ่มใหญ่ที่สำคัญ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการศึกษาในระดับประเทศที่ต้องการจะศึกษาทั้งในเชิงลึกและกว้างในพื้นที่ภาคใต้ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย ซึ่งรวมถึงการศึกษาปัจจัยด้านจิตสังคมและปัจจัยที่เกี่ยวกับเพศภาวะ (gender) ว่าสามารถร่วมกันอธิบายพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นไทยได้อย่างไร ซึ่งในการศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ ร่วมกับการสำรวจและศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมซึ่งอาจมีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศจากมุมมองของวัยรุ่นและเยาวชนภายใต้วัฒนธรรม กลุ่มย่อยของวัยรุ่น ผลงานวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ให้คำอธิบายพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นและเยาวชนในภาคใต้ และได้แนวทางในการพัฒนากลยุทธ์และรูปแบบการป้องกันและลด การคิดเชื่อเอชไอวีที่สอดคล้องกับความต้องการและแก้ปัญหาได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดย การมีส่วนร่วมของวัยรุ่นและเยาวชน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 6.1 เพื่ออธิบายระดับและ รูปแบบของการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นและเยาวชน ใน สถานศึกษาทุกระดับในภาคใต้
- 6.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ในวัยรุ่นและเยาวชน ใน สถานศึกษาทุกระดับในภาคใต้
- 6.3 เพื่อศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศจากมุมมองของวัยรุ่นและเยาวชนใน สถานศึกษาทุกระดับในภาคใต้
- 6.4 เพื่อศึกษาวิธีการแก้ปัญหาหรือการจัดการกับตนเองเมื่อมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศใน สถานศึกษาทุกระดับในภาคใต้

คำถามการวิจัย

1. วัยรุ่นและเยาวชนไทยในภาคใต้มีรูปแบบของการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเป็นอย่างไร
  2. ปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ในวัยรุ่นและเยาวชนไทยใน ภาคใต้
  3. วัยรุ่นและเยาวชนไทยในภาคใต้มีทัศนะหรือการรับรู้พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศอย่างไร
  4. วัยรุ่นและเยาวชนไทยในภาคใต้ใช้วิธีการแก้ปัญหาหรือการจัดการกับตนเองเมื่อมี พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศอย่างไร
- โดยมีแนวคำถามหลัก ดังนี้
1. รูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นในปัจจุบันเป็นอย่างไร
  2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นมีอะไรบ้าง

3. กลุ่มเพื่อนมีบทบาทต่อการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นอย่างไร
4. ความคิด ความเชื่อของวัยรุ่นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์มีอะไรบ้าง
5. ความคิด ความเชื่อของวัยรุ่นต่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศมีอะไรบ้าง
6. การต่อรองเพื่อปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์และการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยนั้นใครเป็นผู้เริ่มต้นเจรจาต่อรอง และอำนาจในการต่อรองเป็นอย่างไร
7. เมื่อวัยรุ่นเผชิญปัญหาเรื่องการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ตั้งใจ (ถูกข่มขืน/ คังครรภ/ คิดเชื่อทางเพศสัมพันธ์) เขาได้ปฏิบัติอย่างไร
8. วัยรุ่นในปัจจุบันมีปัญหาสุขภาพทางเพศอย่างไรบ้าง และเขามีการแก้ปัญหาอย่างไร
9. วัยรุ่นเรียนรู้เรื่องเพศจากแหล่งใดบ้าง แหล่งใดมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางเพศมากที่สุด

ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบัน แนวคิดความเชื่อ และวิธีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ การป้องกันและลดการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ในกลุ่มวัยรุ่นในสถานศึกษาทุกระดับ ได้แก่ระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาทั้งในภาครัฐ และเอกชน โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ สทนากลุ่มในกลุ่มวัยรุ่นตั้งแต่อายุ 13-22 ปี ที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงสูง เริ่มศึกษา ตั้งแต่เดือนกันยายน 2547 ถึงตุลาคม 2548 รวมเวลาดำเนินการศึกษทั้งสิ้น 14 เดือน

ความสำคัญของการศึกษา

ผลการวิจัยจะนำไปสู่การดำเนินงานวิจัยในระยะต่อไปโดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนากลยุทธ์และรูปแบบการป้องกันและลดการติดเชื้อเอชไอวีในวัยรุ่นและเยาวชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นและเยาวชนในการระดมสมอง ค้นหาปัญหา วางแผน ดำเนินกิจกรรม และประเมินผลการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้แผนงานวิจัยแบบบูรณาการนี้จะสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและองค์กรภาคี เนื่องจาก มีหน่วยงานในระดับคณะและมหาวิทยาลัย และองค์กรภาคีที่หลากหลายทั้งภาครัฐและเอกชนและชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ ค้นหา และกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน และคิงทรัพยากรในมหาวิทยาลัยและชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า เพื่อนำไปสู่การลดอัตราการติดเชื้อเอชไอวีและเอดส์ในกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน นอกจากนี้สถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชนที่เป็นองค์กรภาคีจะได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์และค้นหากลยุทธ์แนวทางและรูปแบบการป้องกันและลด

พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีและเอดส์ ที่สามารถนำไปประยุกต์ในการจัดกิจกรรมของสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นในการดำเนินงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษานี้ มุ่งศึกษาถึงการป้องกันและลดการติดเชื้อเอช ไอวี ในวัยรุ่นและเยาวชนในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลักได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคลและประสบการณ์ในอดีต อคติทางเพศและบทบาทในการต่อรองทางเพศ รวมทั้ง การรับรู้ข่าวสารด้านโรคเอดส์และการป้องกันการติดเชื้อและศึกษาปัจจัยที่มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ ดังแผนภาพที่ 1.1

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

